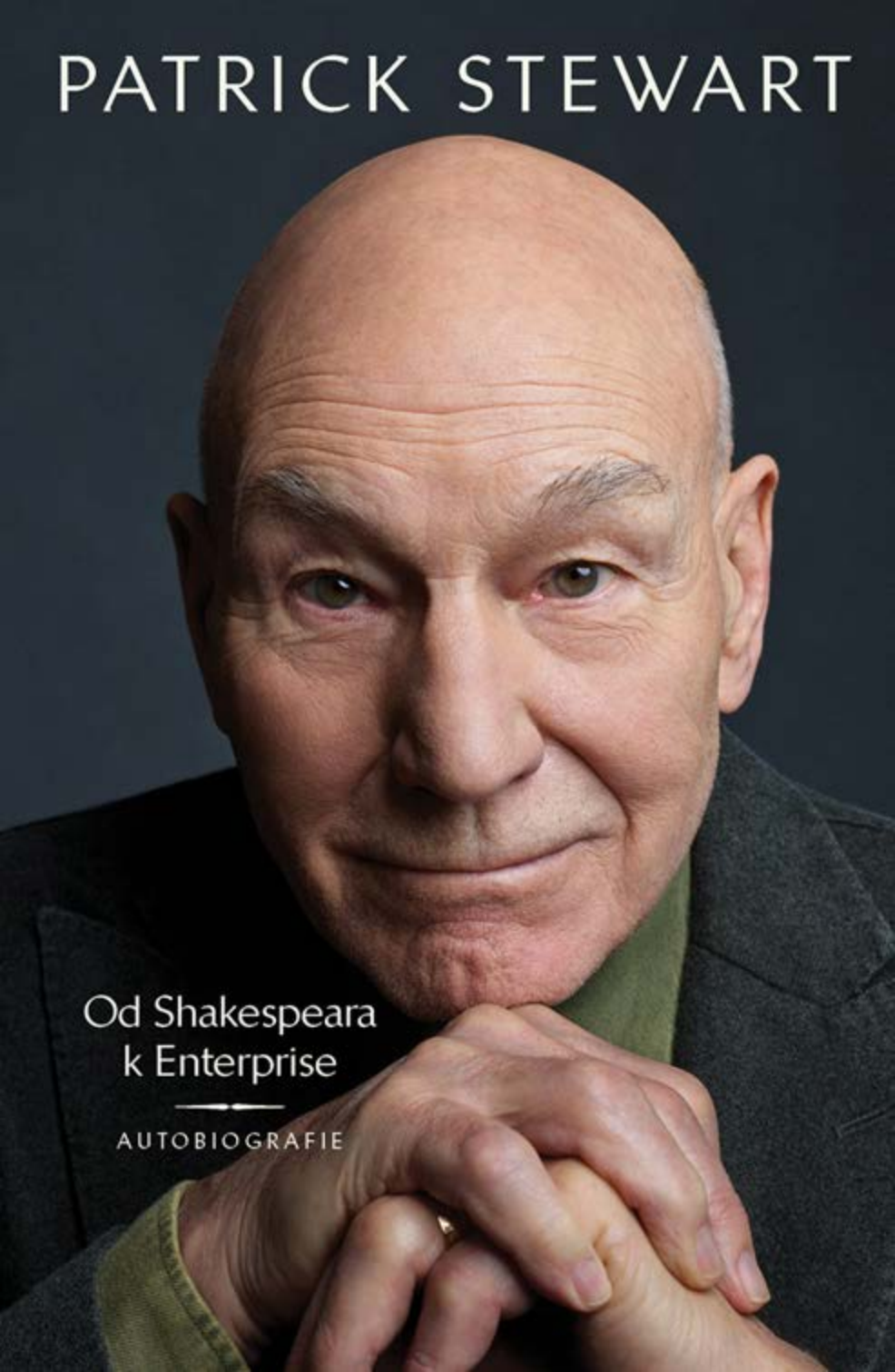

PATRICK STEWART

Od Shakespeara
k Enterprise

AUTOBIOGRAFIE

Od Shakespeara k Enterprise

Copyright © 2023 by Camm Lane, Inc.

Všechna práva vyhrazena.

*Žádná část této publikace nesmí být rozšiřována
bez písemného souhlasu nakladatele.*

Translation © Zdeněk Gazur, 2024

Cover photo © Mark Seliger, 2024

Cover © Emma A. van Deun, 2024

© DOBROVSKÝ s.r.o., 2024

<https://twitter.com/knihydobrovsky>
www.facebook.com/KnihyDobrovsky.cz
[instagram.com/nasenakladatelstvi](https://www.instagram.com/nasenakladatelstvi)

ISBN 978-80-277-5227-0 (pdf)

PATRICK STEWART

Od Shakespeara k Enterprise

AUTOBIOGRAFIE

přeložil Zdeněk Gazur

PANGEA

Obsah

Kapitola 1

Kapitola 3

Kapitola 4

Kapitola 5

Kapitola 6

Kapitola 8

Kapitola 9

Kapitola 10

Kapitola 12

Kapitola 13

Kapitola 14

Kapitola 15

Kapitola 16

Kapitola 18

Kapitola 19

Kapitola 20

Kapitola 21

Kapitola 22

Kapitola 23

Kapitola 24

Kapitola 25

Poděkování

Poznámka překladatele

OBRAZOVÁ PŘÍLOHA

*Památce Ruth Wynnové Owenové a Cecila Dormanda:
inspirativních učitelů nejen anglické literatury,
ale také herectví a významu divadla.*

Naše životy jsou utkány z různých vláken,
dobro se proplétá se zlem tak, že je nikdo
nerozplete. Naše ctnosti by příliš zpychly, kdyby
je nebičovaly naše hříchy, a naše hříchy by vedly
k beznaději, kdyby je občas nepohladila nějaká
ta ctnost.

WILLIAM SHAKESPEARE,
DOBŘÍ KONEC VŠECHNO SPRÁVÍ
PŘEKLAD MARTIN HILSKÝ

KAPITOLA 1

TOMU MÍSTU SE ŘÍKALO „dolní pole“, ale nikdy jsme nepřemýšleli o tom, kde by se mohlo nacházet pole horní a prostřední. Takové úvahy byly v našem dělnickém koutě severní Anglie zbytečné – nejen pro nás, děti, ale pro celou komunitu. Byly považovány za ztrátu času, a pokud jste se odvážili vyslovit je nahlas, dostali jste za uši a ještě si vyslechli přednášku: „Kdo si sakra myslíš, že jsi? Co se tak blbě ptáš? Vzpamatuj se, mladej.“

My kluci jsme všichni bydleli buď v ulici Camm Lane, nebo v navazující Towngate. Už jen ta jména sama o sobě byla dost zajímavá na to, abychom si za ně svými všetečnými otázkami vysloužili pár záhlavců. Co sakra znamenalo „Camm“? Tehdy jsem to nevěděl, ale později jsem zjistil, že je to anglické slovo normanského původu: ustálené označení pro obyvatele francouzského města Caen. „Ustálené“. Už jen za použití takového sofistikovaného výrazu by mě rodiče poslali do postele bez večeře.

A co „Towngate“? V žádném velkém městě jsme nebydleli, natož aby tam byly nějaké městské brány. Towngate byla dlážděná ulička lemovaná krátkou řadou domů, za nimiž se nacházel trojúhelníkový pozemek s domy po dvou jeho stranách. Tyto domy byly stejné jako ty v Camm Lane, tedy malé a prosté; většinou měly jen jednu místnost v přízemí a jednu nad ním. My,

kteří jsme měli tu výsadu bydlet na Camm Lane, jsme se na děti z ulice Towngate dívali poněkud svrchu, protože ve srovnání s námi vypadaly nedbale a bydlely v hrubším prostředí – často se z toho směru ozývala spousta křiku. Přesto jsem tam měl dva kamarády. Jeden z nich, Fred, pocházel z rodiny, která neměla moc peněz. Do školy musel celý rok chodit v holínkách a neměl k nim ani ponožky.

Mé rodné město Mirfield se nachází v nejzápadnější části Yorkshiru, největšího hrabství Velké Británie. Lidi, kteří mě znají z divadelních představení nebo jako kapitána Jeana-Luca Picarda ze *Star Treku*, často překvapí, že pocházím ze severní Anglie. Tento region, jemuž jednoduše říkáme Sever, je obdobou americké průmyslové oblasti Rezavého pásu: je drsný a tvrdý, s kulturou a postoji výrazně odlišnými od snobského jihu, zejména pak Londýna.

Když jsem byl malý, žilo v Mirfieldu asi devět tisíc lidí. Podél řeky stálo pár tkalcoven, což je skromné označení pro textilní továrny, které se ve skutečnosti tyčily do výšky nějakých čtyř pater. V jedné takové pracovala moje matka Gladys. Dalším důležitým odvětvím v tomto regionu bylo zemědělství; na farmách se pěstovala kukuřice, pšenice, růžičková kapusta a také obyčejná kapusta. Ta se ovšem nepoužívala na saláty, nýbrž výhradně pro krmení hospodářských zvířat. Asi proto krávy v Mirfieldu vypadaly vždycky tak zdravě. Mléko jsme dostávali čerstvé, ne v kartonech nebo lahvích, ale z velkých věder přímo z vratkého povozu taženého starým koněm. Mlékař ho naléval matce rovnou do velkého kuchyňského džbánu, často bylo ještě trochu teplé a chutnalo skvěle. Pasterizované rozhodně nebylo.

Dolní pole, mé útočiště, bylo jedním z několika polí v okolí, která zůstala neosázená a čas od času se na nich pásly krávy a ovce. Na tomto poli se také konaly různé církevní slavnosti, letní trhy, koncerty dechovky a fotbalové a kriketové zápasy. V září 1945, to mi bylo pět let, tam dospěláci pro nás děti uspořádali velký piknik na oslavu vítězství ve válce.

V některých místech dolního pole byla tráva opravdu vysoká. Rád jsem v té trávě ležel na zádech a pozoroval mraky plující po obloze. Občas tvořily rozpoznatelné tvary: zvířata, hrady, plachetnice, hory. To úžasně podněcovalo mou představivost a odpolední snění. Často se mi zdálo, že umím létat, což jsem si náramně užíval. K tomu, abych se začal vznášet, stačilo mírně mávat rukama nahoru a dolů; pomalu jsem ve svislé poloze stoupal výš a výš. Nikdy jsem se nebál, dokud jsem nedosáhl bodu, kdy jsem zaujal vodorovnou pozici. Z této výšky jsem se pak snášel dolů, držel rovnováhu a rychle plachtil těsně nad zemí. Vtom jsem náhle zvedl hlavu a opět stoupal vzhůru, až mezi oblaka. V těchto snech jsem ale z būhvíjakého důvodu nikdy nevystoupal nad mraky. Možná to bylo proto, že od kluků z Mirfieldu, jako jsem byl já, se neočekávaly žádné velké ambice. Rozhodně ne tak velkolepé, jako je cesta do vesmíru.

Narodil jsem se 13. července 1940 v sobotu kolem páté odpoledne. Otec zrovna bojoval ve válce. Můj příchod na svět se poněkud opozdil, protože porodní asistentka, která maminku ráno vyšetřila, usoudila, že ještě nejsem připraven. A tak se rozhodla, že

si zajde na film do kina Vale, které se nacházelo necelý kilometr od nás, přímo v centru Mirfieldu.

Ale nedlouho po odchodu porodní asistentky praskla mamince voda. Mám podezření, že když asistentka řekla, že jde do kina, nutně jsem potřeboval vědět, na jaký film jde, kdo v něm hraje a kdo ho režíruje. Jedna ze sousedek se nabídla, že porodní asistentku v kině vyzvedne. Ale moje maminka, laskavá duše milující filmy, nabídku odmítla s tím, že to vydrží, než film skončí.

Byl jsem připravený přijít na tento svět, ale zdrželo mě matčino odhodlání nechat porodní asistentku, aby si film užila až do úplného konce. Rád říkám, že právě během toho čekání, těsně před narozením, jsem pochopil, že filmy jsou důležité a že herectví má být hlavním smyslem mého života – tedy hned, jakmile to půjde. V každém případě jsme to čekání s maminkou zvládli. Asistentka se vrátila v pravý čas a já se narodil: v takovém stavu jsem před kamerou ještě být nemohl, ale když mě plácli přes zadek a trochu opláchlí, byl jsem připraven.

Jméno jsem dostal po otci, svým způsobem. Ačkoli se jmenoval Alfred, kamarádi z armády mu pro jeho temperamentní povahu říkali Pat. Když někdo dostal záchvat vzteku, tam, odkud pocházím, se tomu říkalo „hodit Paddyho“, což byl slangový (a protiirský) výraz. Ale protože otec byl spíš Angličan než Ir, „Paddy“ se poangličtilo na „Pat“ a on si tu přezdívku oblíbil. Než v roce 1939 odešel do války, řekl mé těhotné matce, aby mě pojmenovala Patricia, pokud budu holka, nebo Patrick, pokud budu kluk.

Přestože jsem otce v raném dětství nepoznal, pochopil jsem, že to byl prchlivý, respekt vzbuzující muž. Ve dvacátých a třicátých letech sloužil v Indii u pěchotního pluku King's Own Yorkshire

Light Infantry, známého také jako KOYLI. Z vojína se vypracoval až na seržanta a na hrudi pyšně nosil všechna svá vyznamenání. Přestože mu v době zapojení Velké Británie do druhé světové války bylo už přes čtyřicet, stal se jedním ze zakládajících členů respektovaného výsadkového pluku britské armády.

Ačkoli byl můj otec na seskoky padákem z letadel už trochu starý, pluk jeho věk v podstatě využíval jako náborový nástroj. Měl malý, nápadný knírek a stejně jako všichni muži v mé rodině začal brzy plešatět. Na náborové akce ho řídící důstojník vždycky brávil s sebou. V rozhodujícím okamžiku své náborové řeči na tatů pokynul, aby si sundal červený baret a odhalil svou plešatou hlavu. S opovržením pak na mladé vojáky křičel: „Co je to s vámi? Když může z letadel skákat takový stařík, neměli byste i vy? Nebo se snad bojíte?“ Tato taktika zabrala; branci se šikovali do fronty, aby šli ve stopách mého otce, seržanta Stewarta.

Po letech mi otec vysvětlil, proč byli vojáci výsadkových divizí tak vynikajícími bojovníky. Za války dvakrát pod palbou seskočil na území ovládané Němci. Každý voják, který nastoupil do transportního letounu, se podle jeho slov přirozeně zpočátku bál. Když ale vyskočili a padáky se jim rozvinuly, strach byl tentam. Otec se dokonce zmínil, že když se vojáci snášeli dolů, slýchal je radostně zpívat, pískat a pokřikovat. A z těch, kteří bezpečně dosedli na zem a podařilo se jim odepnout padáky, aniž by se dostali pod palbu, se stali mimořádně urputní bojovníci.

Poslouchání otcových příběhů mě inspirovalo k tomu, abych se také jednou stal parašutistou. Chtěl jsem se podívat na mraky seshora, stejně jako on! Jediný rozdíl pro mě by byl v tom, že bych se nemusel bát, že na mě při seskoku někdo bude střílet. Jako malý klučina jsem se nemohl dočkat, až si to vyzkouším. Ale

nějak se to... prostě nestalo. Nedávno jsem četl článek o jedné dámě, která ve svých osmdesáti letech vyskočila z letadla s profesionálním parašutistou. Bezpečně přistála na zemi a náležitě si to užila. A to je úžasné. Já jsem si ale uvědomil, že raději žiji ve svých snech.

Můj otec se toho, aby mě viděl jako kapitána Jeana-Luca Picarda, nedožil. Často přemýšlím, co by řekl na seriál *Star Trek: Nová generace*. Co by řekl na to, že jeho syn, který se mu velmi podobal, dostal v šestačtyřiceti letech roli kapitána meziplanetární lodi? Byl by pyšný? Chtěl by být na palubě *Enterprise*, dívat se mi přes rameno a radit mi, kdy mám konečně říct „Vpřed“?

Ve skutečnosti byl po mém boku celou dobu. Ale trvalo mi dlouhé roky, než jsem to pochopil.

Moje žena Sunny ráda říká, že jsem měl viktoriánské dětství. V mnoha ohledech má pravdu. Jedna z mých nejranějších vzpomínek je, jak jsem seděl na schodech, které vedly na dvůr před naším domem v Camm Lane č. 17. Pozoroval jsem lampáře, jak u nás v ulici rozsvěcuje plynové lampy. Chodil sem každý den za soumraku. Jednou tyčí otevřel na lampě skleněný kryt, pak zapnul plyn a druhou tyčí zažehl plamen. Vždycky jsem ho pozdravil a on mi na pozdrav odpověděl, případně se mě zeptal, jak se mi daří. Bylo to jako scéna z Dickensova románu!

Všichni jsme měli silný severský přízvuk; hovořili jsme yorkshirským dialektem, který je Londýňanům téměř nesrozumitelný,

natož pak Američanům. Místo abych někoho pozdravil „hello“, řekl jsem „ow do“. Slovo „nic“ jsme nevyslovovali jako „nothing“, nýbrž jako „nowt“. Okno nebylo „the window“, ale „t'winder“. Když jsem někomu chtěl říct, aby mě nechal na pokoji, místo „Leave me alone“ jsem použil „Geroff!“. A pokud jsem chtěl, aby si se mnou kamarád šel hrát ven, řekl jsem mu: „Ata laykin aht?“ „Ata“, odvozené od archaického „art thou“, znamená „jsi“. „Laykin“ je velmi starý výraz pro hraní; v Shakespearově době se proto hercům také někdy říkalo „lakers“. A slovo „aht“ znamená „venku“.

Náš dům a čtyři další podobné byly situovány kolem vyvýšeného dvorku nacházejícího se dál od ulice. Nahoru vedlo osm schodů, což je číslo, které si dobře pamatuji z jedné dětské hry: s kamarády jsme skákali po schodech nahoru a dolů a přitom je počítali. Dovolte mi ale, abych vysvětlil, co mám na mysli pod pojmem „dvorek“. Byla to v podstatě velká obdélníková plocha vyplněná drcenou škvárou a hlinou, ohraničená před každým domem velkými kamennými deskami. Před každými dveřmi byla škrabka na boty, pomocí které jste si před vstupem do domu odstranili škváru z podrážek. Pořád mi připadá zvláštní, jak slovo „dvůr“ používají v Americe. Náš dům v Los Angeles má přední i zadní „dvorek“, ale pro mě jsou to spíš krásné zahrádky.

Hned napravo od domu, kde jsem vyrůstal, se nacházely dva protiletecké kryty, známé jako Andersonovy kryty. Musely tam být postaveny někdy v době, kdy jsem se narodil. Byly z vlnité oceli, měly zakřivené střechy a částečně byly zakopány pod zemí. Tyto kryty měly sloužit všem pěti domům na našem dvoře, ale nevzpomínám si, že by se kdy používaly. Když se rozezněly sirény, což se stávalo zřídkakdy, spěchali jsme v pyžamech a županech

přes ulici, abychom se ukryli ve velkém kamenném sklepe domu, kde bydlela moje tetička Annie.

Andersonovy kryty pro mě měly jediné využití: v mých devíti letech se staly tajným místem pro nevinné polibky a doteky s opačným pohlavím. Soukromí tam však zas takové nebylo; jednou odpoledne, když jsem tam byl se svou kamarádkou, naši intimní chvílku nečekaně přerušila sousedka Lizzie Dixonová. Lizzie byla jinak milá paní, která stejně jako moje matka pracovala i se svým manželem Gilbertem ve tkalcovně. Bohužel si pro nakouknutí do krytu vybrala ten nejhorší možný okamžik. Když viděla, co děláme, důrazně nám vynadala. Ke cti jí slouží, že rodičům nás nikdy nepráskla.

Jak už jsem zmínil, dům na adrese Camm Lane č. 17 měl klasické uspořádání: jedna místnost v přízemí a jedna nahoře. Jediné vchodové dveře se otevíraly přímo do obývacího pokoje čtvercového půdorysu. Vlevo se nacházelo okno, z něhož byl výhled na dvůr se škvárou. Když jste vstoupili dovnitř, spatřili jste dva kamenné schody, nad nimiž byly další dveře. Ty ústily na schodiště, rovněž kamenné, vedoucí do místnosti v horním patře. Pod tímto schodištěm se nacházely ještě jedny dveře, které pro změnu vedly ke schodům do sklepa.

Začněme naši prohlídku právě tam, ve sklepe. Celý prostor byl vystavěn z holého kamene a cihel. U jedné stěny stál kamenný stůl. Na něm bylo něco, čemu rodiče říkali „trezor“. Jeho obsah ovšem netvořily cennosti, nýbrž potraviny: čerstvé maso, slanina,

zelenina a mléko. Dveře tohoto trezoru byly zakryté kovovou sítkou, díky čemuž dovnitř mohl pronikat studený vzduch ze sklepa, ale nikoli hmyz. Vzpomínám si, v jakém byla Sunny šoku, když se mě zeptala, jak jsme udržovali jídlo v chladu, a já jí řekl, že jsem vyrůstal bez ledničky.

Sklep rozdělovala na dvě poloviny cihlová zeď. Za touto zdí se nacházel žlab, jímž ze dvora nahoře putovalo uhlí dolů do sklepa. Uhlí nám vozili ve velkých pytlích, které si chlapi hodili na záda a pak je před domem vedle železného poklopu shazovali na kamennou dlažbu. Tyto pytle se pak vyklopily, aby se uhlí mohlo vysypat do sklepa. Pochopitelně přitom vznikalo značné množství uhelného prachu, který pletivo v trezoru nedokázalo zadržet. V důsledku toho jsme museli každé jídlo, které jsme ze sklepa vynesli, před použitím důkladně umýt.

Uprostřed obývacího pokoje v přízemí stál velký dřevěný stůl a kolem něj čtyři dřevěné židle bez čalounění. Nechyběl ani kredenc, který sloužil nejen jako úložný prostor pro příbory, talíře a sklenice, ale také pro moje puzzle a stolní hry. Tedy, říkám „hry“, ale byla tam jen jedna, kterou jsem si obzvlášť oblíbil: Monopoly.

Když se ohlížím zpět, je zvláštní, že v tak chudé domácnosti, jako byla ta naše, byla hlavním zdrojem zábavy hra o penězích a majetku. Bavilo mě mít pod kontrolou oblasti Mayfair a Park Lane, i když jsem nechápal, co kromě bohatství tato místa symbolizují. Stejně tak jsem rád vlastnil nádraží, pokud možno všechna čtyři, protože ostatní hráči, kteří se na těchto políčkách ocitli, museli platit dvojnásobně. Když jsem hrál Monopoly s kamarády, vždycky jsem trval na tom, že budu bankéřem, ale když jsme hráli s bratry nebo rodiči, tuto roli mi nikdy nesvěřili.

Tuto sadu Monopoly vlastním dodnes. Původní krabice už je dávno ztracená, ale peníze, karty i hrací deska, byť vybledlé a ošoupané, přetrvaly. Čas od času, když navštívím některého ze svých přátel a zahlédnu na policiče tuto hru, mě přepadne neodolatelná touha si znovu zahrát.

Podlahu v obývacím pokoji pokrývalo staré, popraskané lino-leum, které doplňoval malý, ručně vyrobený koberec položený před krbem. Ach, *krb*, středobod našeho domova. Byl celý z černého železa, ale matka se o něj starala se stejnou péčí, jako by byl vyrobený z mramoru. Každý týden ho pečlivě leštila speciální pastou, po jejímž použití celý zářil.

V zimě jsem se často rozvaloval na koberci před krbem, obvykle ve společnosti našeho rodinného psa Rovera, krásné border kolie. Jsem přesvědčen, že Rover věděl, že jsem nejmladší z rodiny Stewartových, a proto si vzal za úkol mě hýčkat a rozmazlovat. Když zemřel, bylo mi teprve deset let. Jeho ztrátu jsem hluboce prožíval.

Uprostřed krbu byl rošt, na kterém se spalovalo uhlí, nebo za těžkých časů koks. Oheň mě fascinoval, ale nikdy jsem s ním nesměl manipulovat. Když jsem poprvé a naposledy vzal do ruky pohrabáč, otec, který byl náhodou zrovna doma, mi ho vytrhl z ruky a důrazně mi řekl: „*Nikdy* nesahej na oheň, který rozdělal někdo jiný.“ O tuto moudrost jsem se podělil i se svými dětmi a vnoučaty.

Vpravo od roštu se nacházela plotna vyhřívaná uhlíky, která sloužila k vaření vody a ohřívání polévky či vývaru. Vlevo pak byla trouba, rovněž vyhřívaná uhlíky, v níž matka připravovala maso. Hlavním účelem ohně v domě bylo vytápění místnosti, což se mu dařilo na jedničku. Po celá léta byl tento oheň jediným zdrojem tepla. Až když jsem byl v pubertě, rodiče koupili malé elektrické topení.

Nalevo od krbu se nacházelo mělké kamenné umyvadlo s koutkem na studenou vodu. To bylo vše – tekoucí teplou vodu jsme zkrátka neměli. Vedle umyvadla byl malý plynový vaříč, na němž se vařila voda, pokud v krbu zrovna nebyl oheň.

Když jste vystoupali po kamenných schodech, ocitli jste se na malé podestě vedoucí ke dveřím do ložnice mých rodičů. Nalevo byly ještě jedny dveře, užší a chatrnější, za nimiž se nacházelo dvoulůžko, o které jsem se dělil se svým o pět let starším bratrem Trevorem. Když nad tím tak přemýšlím, náš domov byl díky tomuto uspořádání poněkud odlišný, protože dole byla jedna místnost, ale nahoře byly dvě. Postel však v našem pokoji beztak zabírala téměř veškerý prostor; bylo tam sotva dost místa na otevření dveří. Za nimi se tísnila velmi malá skříňka na našich pár kusů oblečení. Stěna mezi oběma pokoji byla tak tenká, že to, co se odehrávalo v jedné místnosti, bylo zřetelně slyšet v té druhé. To vedlo k tomu, že jsme občas slyšeli podivné, byť zajímavé zvuky.

Nad jednou stranou naší společné postele bylo okno s dvojitým sklem. Přes zimu nebo za deštivého počasí jsme ho nechávali zavřené. Za letních nocí jsem však po ulehnutí do postele otevíral spodní část okna, přičemž parapet se nacházel přesně v úrovni postele. Díky tomu jsem mohl poslouchat rodiče a sousedy, kteří seděli na zápraží a povídali si. Mluvili tiše, protože většina dětských pokojů, včetně toho našeho, směřovala do dvora. Občas jsem zaslechl smích nebo škrtnutí sirkou, kterou si někdo zapaloval cigaretu. Ty vlhké letní večery a uklidňující zvuky zvenčí jsem měl moc rád. Cítil jsem se díky nim v bezpečí, jako by na nás všichni ti dospělí dohlíželi.

To byl náš domov.

Nejspíš si říkáte: „Tak moment, a kde byl záchod?“ Tady se musím k něčemu přiznat: budoucí velitel posádky *Enterprise* vyrůstal v domácnosti bez toalety i koupelny.

Nedaleko Camm Lane č. 17 stála malá cihlová stavba se čtyřmi záchody: dvěma na jednom konci a dvěma na druhém. Mezi nimi byly popelnice. Každý záchod byl pro určitý dům. (Myslím, že pátý dům v naší řadě měl vlastní záchod. Takový luxus!) Tyto venkovní záchody měly vlastní samostatné kabinky a dveře, ale nebylo v nich elektrické světlo, topení ani umyvadla, kde by si člověk mohl umýt ruce. Místo toaletního papíru se používaly staré noviny. Alespoň základní příslušenství tu bylo: nad každou toaletou se nacházela nádržka na vodu, opatřená šňůrkou na splachování.

V každé ložnici byl však k dispozici nočník, který ovšem sloužil výhradně k močení. Pokud člověk potřeboval „na velkou“, musel to vydržet až do východu slunce.

Rodinný záchod měl ještě jedno využití: byla to moje soukromá čítárna. V obývacím pokoji bývalo na čtení románu nebo komiksu příliš hlučno. A kam jinam člověk mohl jít? Do ložnice v patře určitě ne. Rodiče bůhvíproč zavedli pravidlo, že do ložnice se chodilo až ve chvíli, kdy byl čas jít spát. A i když jsme neměli televizi ani gramofon, rádio bylo puštěné pořád, což ztěžovalo soustředění. Na toaletě jsem sedával celé hodiny – v zimě pak zabalený do kabátu a vlněné čepice. Uvnitř nebylo žádné osvětlení, a tak jsem si četl při svíčke, která mi navíc pomáhala udržet ruce trochu v teple.

A já četl a četl. Doma jsme neměli skoro žádné knihy – jen adresář zdravotnických služeb, pár publikací o válce a bibli. Veřejná knihovna v Mirfieldu však měla velmi dobrou dětskou sekci. S přibývajícím věkem mě začala fascinovat americká literatura; četl jsem všechno od Hemingwaye, Fitzgeralda a Steinbecka až po detektivky s Philipem Marlowem od Raymonda Chandlera. V knihovně jsem si mohl při každé návštěvě vypůjčit jen dva tituly, takže jsem tam trávil část každého sobotního dopoledne. V knihách bývaly často popisovány věci, kterým jsem nerozuměl, neboť přesahovaly mé osobní zkušenosti. To mě však neodradilo, spíše to naopak podnítilo mou intenzivní touhu těmito dílům porozumět. Právě tam, v místní knihovně, se zrodila moje láska k příběhům a vypravěčství.

Záchody bychom tedy měli. A teď, aby byl obraz mého raného dospívání ucelený, nemohu nezmínit – *voilà!* – koupelový večer, který se konal jednou týdně, vždy v pátek. Protože jsme vodu na koupání museli ohřívat, měli jsme pevně stanovený rozvrh, který se striktně dodržoval. Když byl otec zrovna doma, koupal se vždy jako první, neboť páteční večer znamenal začátek jeho víkendových obchůzek po místních hospodách a dělnických klubech.

Plynový kotel, který se nacházel mezi dřezem a krbem, bylo třeba nejprve naplnit několika litry vody. To znamenalo připojit hadici ke kohoutku se studenou vodou a pak pod kotlem zapálit plyn. Otec si mezitím napěnil štětku mýdlem a oholil se za použití horké vody z konvice. Používal klasickou břitvu a často mě žádal, abych mu oholil zátylek. Šlo mi to velmi dobře; hlavně proto, že jsem se děsil, co by mi udělal, kdybych ho náhodou pořezal. S přibývajícím věkem jsem občas musel bojovat

s nutkáním přejet mu břitvou po krku. Důvody mého pokušení brzy pochopíte.

Vzhledem ke vznětlivé povaze mého otce a jeho posedlosti vypadat dokonale, když odcházel popíjet se svými přáteli, to pro mě byla nebezpečná a děsivá práce. Časem mi to ale začalo jít velmi dobře a také rychle, čímž jsem si vysloužil jeho respekt. Zpočátku mi za to dával tři pence, a později dokonce šest.

V ideálním případě měla být voda na koupání horká, než se táta oholil. Trevor a já jsme měli za úkol vynést ze sklepa naši starou zinkovou vanu a postavit ji vedle kohoutku od kotle, který jsme očistili od uhelného prachu, a vanu napustit. Pak jsme se všichni odebrali nahoru, aby se táta mohl v klidu svléknout a vykoupat. Nikdy mu to netrvalo dlouho; za chvíli přišel nahoru, aby se převlékl na svou večerní zábavu. Pak byla řada na Trevorovi, aby zamířil dolů a vykoupal se ve stejné vodě, v níž se před chvílí myl otec. Po Trevorově koupeli jsme znovu naplnili kotel, abychom ohřáli vodu pro matku a mě.

V půl osmé večer otec vycházel z domu v šedých flanelových kalhotách, bílé košili, kravatě s motivy jeho výsadkového pluku a saku s odznakem KOYLI na náprsní kapse. Vypadal skvěle.

Trevor se nikdy nekoupal dlouho. Jakmile se osušil a oblékl, už vyrážel ven za kamarády. Než však odešel, měl za povinnost vanu vypustit. K tomu bylo třeba přinést ze sklepa gumovou hadici, jeden konec dát do vany a pomocí druhého vodu nasát pusou a pak ji samospádem nechat odčerpat do starého kamenného umyvadla. Práce to nebyla zrovna příjemná a Trevor si po ní vždycky musel vyčistit zuby. Když Trevor v osmnácti letech narukoval ke Královskému letectvu, převzal jsem tuto povinnost já. Nepamatuji si, že bych někdy nějakou vodu z vany omylem pozřel, ale v puse

mi vždycky zůstávala přišerná pachuť, kombinace mýdla a špíny. Netřeba dodávat, že i já jsem si poté vždycky musel vyčistit zuby.

Pak jsem byl s koupáním na řadě já. Máma mi vždycky pustila rádio s nějakou příjemnou hudbou. Oblékl jsem si župan po Trevorovi a četl jsem si, dokud se kotel nezahřál a nenastal čas napustit vanu. Když jsem do ní pak vlezl, vždycky jsem se rád ponořil do horké vody až po bradu. Jen jsem si musel dávat pozor na tu část vany, která byla nejbliže krbu, protože ta byla mnohem teplejší než samotná voda. Každý z nás se dřív nebo později ošklivě popálil, když se náhodou dotkl okraje vany.

Máma mi vždycky u krbu nahřála ručník. Po koupeli mě do něj zabalila a osušila mě, což bylo velmi příjemné. Pak jsem se převlékl do pyžama, které svého času také patřilo Trevorovi. Nakonec přišla řada na matku. Dělal jsem jí společnost, ale vždycky jsem byl pohroužený do nějakého komiksu, abych jí dopřál trochu soukromí. Později mě vždycky prosila, jestli bych jí nemohl žínkou vydrhnout záda. Nebylo mi to nijak nepříjemné. Maminku jsem měl moc rád a zdálo se, že i taková malá pomoc jí přinášela potěšení a spokojenost: pocity, které bohužel nezažívala příliš často.

Během prvních pěti let mého života byl táta ve válce a máma tak byla mým jediným rodičem. V té době byla mnohem šťastnější, ale to jsem si uvědomil až později.

V těchto prvních letech života jsem byl víceméně šťastný. Rodiče měli velkou manželskou postel a vedle ní dost místa na malou postýlku, kde jsem obvykle spával. Díky tomu, že jsem měl matku nablízku, když jsem usínal a probouzel se, cítil jsem se neuvěřitelně bezpečně. Měla něžnou, kulatou, půvabnou tvář, která zářila jako slunce.

Bezpečnostní zábrana na boku mé postýlky se dala snadno sklopit a já si díky tomu živě vybavuji jednu ze svých nejranějších vzpomínek: jak jsem se z postýlky skutálel na matraci rodičů. Jakmile jsem se ocitl vedle maminky, přehodila přes nás peřinu a já se ocitl v bavlněném pelíšku prohrátém jejím tělem. Vzájemně jsme se lechtali a smáli se, dokud jsem se vyčerpaný neuvelebil v její náruči s hlavou opřenou o její krk, který jí halily vlasy.

Občas se tyto hezké chvíle odehrávaly i v křesle nebo na koberci. A někdy jsme se smáli, i když za námi domů přišel výběrčí nájemného. Doba byla těžká a matka často peníze na nájem neměla. Když jsme zaslechli klepání na dveře, dobře jsme věděli, kdo to je. Rychle jsme se schovali pod velký stůl, kde nás výběrčí nemohl oknem vidět. Vytrvale klepal a přitom křičel: „No tak, paní Stewartová, já vím, že tam jste! Otevřete!“ Já se pod tím stolem chichotal a matka se mě s prstem na rtech snažila utiшит. Když pak výběrčí odešel, vylezli jsme ze svého úkrytu a nekontrolovatelně se smáli.

Situace byla dost vážná, ale matka mi nikdy nedala pocítit její tíhu. Pro mě to byla jen zábava. Nechápal jsem, co ji to muselo psychicky stát. Cena to ale nepochybně byla značná.

Moji rodiče měli komplikovaný vztah dávno předtím, než jsem na svět přišel já. Trevor a já jsme měli mnohem staršího bratra Geoffreyho, který byl naším plnohodnotným sourozencem,

přestože se narodil ještě před svatbou našich rodičů. Moje svobodná matka ho porodila v září 1923 a otec ho brzy nato uznal za vlastního. Krátce po Geoffreyho narození však táta vstoupil do armády, podstoupil výcvik a následně ho spolu s dalšími vojáky pěchotního pluku KOYLI poslali do Indie.

Geoffrey měl přisprostlý smysl pro humor a v dospělosti se rád představoval mým mladým přítelkyním slovy: „Ahoj, já jsem Geoffrey a jsem bastard.“ Tato věta mě v jeho podání se severským přízvukem vždycky rozesmála, i když jsem si asi měl dávat větší pozor na to, jak na to mé přítelkyně reagovaly. Nikdy jsem moc nechápal, proč to Geoffrey dělal, ale jestliže to byl jeho upřímný způsob, jak říct *Moje drahá, chci, abys o Patrickově rodině věděla úplně všechno*, nevadilo mi to.

Často jsem přemýšlel o okolnostech Geoffreyho početí. Určitě k němu nedošlo v domě mé matky Gladys, protože ta v té době žila se svými rodiči, Freedomem a Mary Barrowcloughovými, a svou sestrou, tetou Annie. A pravděpodobně ani v domě mého otce Alfreda, protože ten stále bydlel se svou matkou Mary Stewartovou. Nedovedu si představit, že by moji rodiče utráceli za hotelový pokoj, protože si to zkrátka nemohli dovolit. Když jsem se Geoffreyho zeptal, kde si myslí, že se to stalo, odpověděl mi s charakteristickou trpkostí: „Někde v příkopu za živým plotem.“

Geoffrey měl také podezření, že Alfred, jehož hluboce nenáviděl, možná nebyl jeho skutečný otec. Je pravda, že já a Trevor jsme se Geoffreymu moc nepodobali. A nejmenoval se Stewart, ale Barrowclough, což bylo dívčí jméno mé matky. Když máma v roce 1977 zemřela, Geoffrey napůl v žertu, napůl vážně obvinil otce, že ji udusil polštářem v domě s pečovatelskou službou v Mirfieldu, kde naši rodiče prožili poslední roky života.

To je však velmi nepravděpodobné. Pravdou je, že Geoffrey neměl mého otce rád od samého počátku svého života. Když Alfred Stewart nastoupil do armády, moje matka a dědeček se obrátili na okresní soud, aby ho přiměli platit výživné. Podle soudních spisů, do nichž jsem nahlédl, Gladys spor vyhrála – a táta posílal peníze, byť jich nebylo moc. Geoffrey žil s matkou v domě mých prarodičů Barrowcloughových, kteří jim navzdory skromným podmínkám poskytli láskyplný domov.

Freedom Barrowclough byl pozoruhodnou osobností. Byl to malý, zavalitý muž z Yorkshiru s pleší (tu jsem zdědil z obou stran rodiny) a velkým knírem. Zastával funkci radního za svůj obvod v Mirfieldu a později se stal předsedou městské rady. Pro jeho boj za práva pracujících byl mezi sousedy a voliči velmi oblíbený.

Moje matka měla na své dětství krásné vzpomínky. Vypravovala, jak se její otec vracel v pátek nebo v sobotu večer domů z místního dělnického klubu, často v doprovodu dobře naladěných přátel. Obvykle prý šel nahoru do její ložnice, zvedl ji z postele a odnesl dolů. Prarodiče měli doma staré pianino a maminka byla zdatná klavíristka-samouk. Občas ji Freedom požádal, aby jeho přátelům něco zahrála. Jindy ji posadil na klavír a ona společně s ostatními zpívala.

Nejzajímavějším aspektem Freedomova života je pro mě funkce, kterou zastával mimo své povinnosti radního. Nedaleko dolního pole nějakou dobu provozoval obchůdek, v němž připravoval a prodával tradiční severoanglický pokrm: slané masové koláče s hráškem a omáčkou. Maminka občas Freedomovi v obchodě pomáhala a jídlo popisovala jako „opravdu dobré“. Můj dědeček byl známý pro svou velkorysou povahu; místním rodinám potýkajícím se se zdravotními nebo finančními problémy osobně rozvázal koláče

a nikdy za to nic nechtěl. Freedom zemřel v roce 1937, tři roky před mým narozením, a já hluboce lituji, že jsem ho nikdy nepoznal. Můj syn Daniel na jeho počest dostal prostřední jméno Freedom.

Otcova služba v Indii skončila v roce 1935 a s ní i matčino užívání jména Barrowclough. Po jeho návratu se okamžitě vzali a krátce nato máma otěhotněla. Brzy se měl narodit můj bratr Trevor.

Bylo to vyvrcholení dlouholetého vášnivého vztahu, který se konečně stal společensky přípustným? Vrátil se Alfred ke Gladys s nadějí na radostnou budoucnost? Skrýval jiný vztah? Nebo byl jednoduše připraven na obyčejný život muže z dělnické třídy? Je pro mě těžké uvěřit kterémukoli z těchto scénářů. Vím jen, že bych ho dokázal ve filmu přesvědčivě ztvárnit.

A co Gladys Barrowcloughová? Proč řekla své „ano“ Alfu Stewartovi více než deset let poté, co jí dal kopačky, je pro mě nepochopitelné. Opravdu se jí po něm stýskalo celé ty roky, co byl pryč? Měla pocit, že jí jako třicátníci tikají hodiny a že Alfred je to nejlepší, na co se zmůže? Nechtěla už žít s rodiči? Měla pocit, že Geoffrey potřebuje tatku? O tom pochybuji, protože Geoffrey měl za vzor laskavého a milujícího Freedomu Barrowclougha.

Po svatbě se rodiče přestěhovali do domku, v podstatě bungalovu, který se nacházel nedaleko obchodu s koláči. Nikdy jsem tam nebydlel, ale vzpomínám si, že mě už jako dítě překvapilo, jak byl maličký a jak malá okna měl. Pro Geoffreyho to muselo být dost těžké, protože všichni museli sdílet jednu ložnici, která sama o sobě byla jen částí obývacího pokoje. Později se moje nejbližší rodina přestěhovala na adresu Camm Lane č. 17 a Geoffrey se vrátil do domu mých prarodičů, kde vyrůstal původně. Když na konci třicátých let zemřeli, žil v tomto domě dál: s naší tetou

Annie a jejím manželem Arnoldem Cartwrightem. O Geoffreyho situaci jsme doma také nikdy nemluvili.

Strýčka Arnolda jsem měl rád. Byl uzavřený a nesmělý, ale měl jemný a laskavý smysl pro humor. Otec jím naopak pohrdal, což v roce 1939, kdy Velká Británie vyhlásila válku Německu, přerostlo v otevřenou nenávist. Arnold do armády nevstoupil. Zda to bylo kvůli pacifismu, zdravotním problémům, nebo civilnímu zaměstnání válečného významu, jež ho od služby osvobozovalo, to nevím. Otec ale kvůli tomu Arnolda považoval za zbabělce a posměšně o něm mluvil v ženském rodě.

Pro všechny bylo překvapením, když se otec v roce 1939 rozhodl znovu narukovat – přestože už byl poměrně starý a měl odslouženo dost na to, aby se další vojenské službě vyhnul. Mám podezření, že ho rodinný život s Gladys a Trevorem rychle omrzela, nemluvě o tom, že na cestě bylo další dítě. K tomu ještě jedna poznámka. O desítky let později se mi do rukou dostala jedna divadelní hra, která se odehrávala za druhé světové války. Byla tam scéna, v níž se voják loučí se svou ženou. Najednou mi to došlo. Narodil jsem se necelý rok po vstupu Británie do války. Je možné, že jsem byl počat těsně předtím, než otec odešel sloužit své zemi? Podíval jsem se na data a zdá se mi to celkem pravděpodobné. Mám snad za to, že jsem na světě, děkovat právě Adolfu Hitlerovi?

O rodině z otcovy strany toho vím jen málo. Někdy v mládí se otec se svou matkou a třemi sourozenci přestěhoval z regionu

Tyneside v severovýchodní Anglii do nejzápadnější části Yorkshiru. Vzhledem k mému příjmení Stewart a skutečnosti, že Tyneside se nachází nedaleko Skotska, si rád myslím, že bych mohl mít skotské kořeny. Líbí se mi představa, že moji předkové pocházeli z nějakého malebného údolí Skotské vysočiny nebo žili poblíž některého z mnoha tamních jezer.

Mé pátrání po rodinné historii přineslo pramalé výsledky. Jeden detail mě však zaujal: na oddacím listu mé prababičky Elizabeth je místo podpisu jen křížek. Byla negramotná, což mě naplňuje smutkem. Jaký asi měla život? Jaké těžkosti musela snášet? Snila o jiném životě? Jak by vnímala můj život? Čas strávený na *Enterprise* ve mně někdy vyvolává závist vůči postavě, kterou hraji – kapitánovi Jeanu-Lucu Picardovi. Jak rád bych měl jako on možnost cestovat časem a teleportovat se do vzdálených míst pomocí lodního transportéru. Pravdou však je, že jediné, po čem toužím, je vrátit se do minulosti a porozumět jí.

Třeba bych prababičce do života vnesl trochu radosti.

V Yorkshiru se také těžilo uhlí, a když bylo otci čtrnáct let, odešel ze školy pracovat do dolů. Horníkem však nebyl. Měl za úkol otevírat těžké křídlové dveře potažené kůží nebo gumou, které oddělovaly důlní komory. Seděl na zemi a otvíral je, aby jimi mohly projíždět vozy s uhlím tažené koňmi nebo osly. To byla celá jeho práce. Nevím, jestli ho opravňovala k tomu, aby měl důlní lampu, ale když jsem vyrůstal, měli jsme jednu takovou u nás doma na Camm Lane, o níž jsem předpokládal, že byla jeho.

Práce v dolech mu nevydržela dlouho. Jeho matce se nelíbilo, že pracoval v tak nebezpečných a nezdravých podmínkách, a naléhala na něj, aby si našel jiné zaměstnání. Později tedy

pracoval ve sklárně, jako natěrač pro železnici LMS a také pro místní železniční strojírny. Jednou jsem se otce zeptal, jaké to bylo pracovat pod zemí. Zamračený výraz a dlouhý povzdech byly jasným znamením, že jde o téma, o němž se nemá dále diskutovat.

Dalším tabuizovaným tématem byl můj dědeček z otcovy strany William Stewart. Nikdy jsem ho nepoznal a doma se o něm mluvilo jen zřídka. Už jen pouhá zmínka jeho jména otce rozzlobila, takže jsem se na něj raději neptal. Jediný prarodič, kterého jsem kdy osobně poznal, byla Williamova manželka Mary, která působila až děsivě. V dětství jsem ji navštívil jen několikrát a všiml jsem si, že mluvila jen zřídka. A když už promluvila, museli ji všichni poslouchat – a to, co říkala, nebylo nikdy příjemné. Babička Mary byla poměrně vysoká a štíhlá a neustále byla zachmuřená. Vlasy nosila pevně stažené dozadu a ve tváři měla přísný výraz. Oblékala se fádne, ale vždy byla upravená: obvykle nosila halenku, svetr a nějakou „praktickou“ obuv.

Jedno setkání s babičkou se však od těch ostatních dost lišilo. Pokud dovolíte odbočku do mé budoucnosti: došlo k němu v roce 1960, když mi bylo dvacet let. Chystal jsem se na dvouleté světové turné s divadelním souborem Old Vic, jehož hlavní hvězdou nebyl nikdo jiný než Vivien Leighová, dvojnásobná držitelka Oscara za ztvárnění Scarlett O'Harové ve filmu *Jih proti Severu* a Blanche DuBoisové ve snímku *Tramvaj do stanice Touha*. O tomto mém dobrodružství se více rozepíšu později.

K babičce se dostala zpráva o mé nadcházející cestě. Těsně před odjezdem jsem od ní obdržel dopis, v němž mě žádala, abych ji navštívil u ní doma v Blackpoolu. Toto přímořské letoviště v hrabství Lancashire, známé pro svou dlouhou, jasně osvětlenou promenádu a hlučné atrakce, bylo oblíbeným dovolenkovým

cílem dělnické třídy a místem, kde jsem strávil mnoho krásných letních prázdnin. Dopis od babičky Mary však nebyl ani tak pozvánkou, jako spíše jakýmsi předvoláním. Neměl jsem tam jet na prázdniny, ale na audienci.

Nejprve jsem chtěl pozvání odmítnout, ale po diskusi s rodinou jsem dospěl k závěru, že babiččina žádost byla natolik neobvyklá, že bych jí měl vyhovět – už jen proto, abych ukojil zvědavost všech zúčastněných. Matka se nabídla, že pojede se mnou. Myslím, že měla Mary docela ráda; možná proto, že ji těšilo vidět někoho, kdo dokáže mého otce ovládat a citově s ním manipulovat.

Cestou do Blackpoolu jsme s maminkou snědli připravené sendviče, protože babička v dopise jasně napsala, že žádný oběd chystat nebude. Když jsme přijeli, babiččina spolubydlící – říkejme jí Dorothy – nám připravila šálek čaje.

S matkou jsme se při čaji snažili vést nezávaznou konverzaci, na kterou si ovšem babička moc nepotrpěla. Bylo zřejmé, že se něco děje. Po čaji babička řekla Dorothy, že je čas na nákup a že by měla vzít moji matku s sebou. *Můj ty bože, já tu s babičkou Mary zůstanu sám.* Už jsem nebyl jen znepokojený, byl jsem velmi rozrušený. A aby bylo jasno, už jsem nebyl malé dítě – bylo mi dvacet.

Jakmile jsme osaměli, posadili jsme se naproti sobě do křesel a babička začala vyprávět... o svém záhadném manželovi a otci mého otce Williamovi. Její přísný výraz náhle vystřídala nečekaná něžnost. Vypravovala mi, jak moc Williama milovala, jak byl pracovitý a jak moc se staral o své čtyři děti, mezi něž pochopitelně patřil i můj otec. A pak se zmínila, jak moc miloval svou práci v divadle.

Cože?! Tak moment. Divadlo! JAKÉ divadlo???

Babička upřesnila, že hovoří o divadle v Jarrow. Měla na mysli městečko v regionu Tyneside, nedaleko Hebburnu, kde babička Mary s Williamem tehdy žili. Věděl jsem, že se můj otec v této oblasti narodil a vyrůstal tam, ale nikdy jsem netušil, že *jeho* otec měl vztah k divadlu.

William se živil jako truhlář a vyráběl kulisy a nábytek pro divadelní hry. Pracoval také jako údržbář ve všech částech divadla, nejen v zákulisí. Jednoho dne – babička už nevěděla, jak se to přesně stalo – Williama poprosili, aby zaskočil za jednoho herce, který se zkrátka nedostavil. Měl jen pár replik, a když je pronesl, jen tam stál, dokud ho jiný herec nevystřčil do postranní části jeviště. Tato kratičká zkušenost však stačila k tomu, aby William herectví zcela propadl. Požádal ředitele, zda by nemohl dostat další role. Nečekal, že by za hraní dostával zaplacení, protože by samozřejmě dál pracoval jako truhlář. Ředitel pochopitelně souhlasil, protože tím získal nového člena souboru, jemuž nemusel platit. Zdá se mi, že v té době byl divadelní byznys mnohem neformálnější.

Dědeček dostával další a další role, zatímco v divadle i nadále pracoval jako truhlář. A pak se tento koníček na částečný úvazek změnil v něco jiného, většího. Dalo by se to jednoduše nazvat ctižádostí.

V této chvíli už se babička do svého vyprávění trochu zamotala a já si všiml, že začíná být rozrušená. Její manžel se rozhodl skončit s truhlářinou a vydat se vstříc dalším hereckým příležitostem. To znamenalo jediné: Londýn. Opustil rodinu v Hebburnu, aby udělal kariéru v showbyznysu. Ačkoli jsem nepochytil všechny podrobnosti, které mi babička vyprávěla, hlavní pointa byla jasná: dědečkovi se dařilo a neustále dostával role v londýnském West Endu. Do Hebburnu se už nikdy nevrátil.

Babička i se svými čtyřmi dětmi zůstala sama. Když o tom teď přemýšlím, můj otec, který řešil své vlastní problémy s tím, že ho opustil rodič, byl zkrátka jablkem, které nepadlo daleko od stromu.

Babička měla konexe v nejzápadnější části Yorkshiru, které se tehdy říkalo West Riding. Právě tam se jich všech pět přestěhovalo a můj otec tam zapustil kořeny. Mary Stewartová byla velmi chudá. Rodinu živila tím, že doma lidem prala prádlo, což jí umožnilo starat se o děti. Všichni společně bydleli v malém pronajatém kamenném domku. Musely to být velmi těžké časy. Británie po první světové válce čelila těžké hospodářské krizi a zejména sever země sužovaly chudoba a hlad. Městečko Jarrow, kde můj dědeček objevil svou lásku k divadlu, se stalo epicentrem dělnického hněvu a frustrace. V roce 1936 se dvě stovky nezaměstnaných mužů, většinou bývalých dělníků z tamních loděnic, vydaly na pochod až do Londýna. Tato protestní akce vstoupila do historie jako Jarrowský pochod.

Lituji, že jsem se babičky podrobněji nezeptal na to, jak s dětmi tyto těžké časy zvládala, ale tehdy jsem zkrátka nechtěl příliš vyzvídat. Už tak bylo úžasné, že mi toho řekla tolik. Táta měl dva bratry – Williama a Clifforda – a sestru Doris, kterou jsem v pozdějších letech znal jako tetu Dolly. Babička mi o nich vyprávěla jednu zábavnou historiku. Jednou v prosinci se věnovala předvánočnímu pečení; připravila čtyři ovocné koláče, severoanglickou specialitu, kterou dodnes zbožňuji. V našem kraji se tyto koláče pekly brzy, aby se mohly nechat odležet a „dozrálý“. Babička měla doma uzamykatelný příborník. Vysvětlila mi, že do něj koláče musela zamknout, protože děti měly neustále hlad, a kdyby se do kredence dostaly, nezbyly by na Vánoce žádné pamlsky.

Odhodlání svých dětí zjevně podcenila. Když byla jednoho dne pryč, pod vedením nejstaršího Williama se jim šroubovákem podařilo otevřít zadní stranu kredence, takže vůbec nezáleželo na tom, že přední část byla zamčená. Děti vyndaly ovocné koláče, z každého na konci opatrně odkrojily krajíček a pak lžící s dlouhou rukojetí vydlabaly střed, který na místě snědly. Když dojedly – a bezpochyby se nasýtily dobře –, vrátily odkrojené krajíčky zpět, takže koláče vypadaly netknuté. Pak je uložily zpátky do kredence a jeho zadní stranu opět přišroubovaly.

Uplynulo několik týdnů a nastal Štědrý den. Babička odemkla příborník a vyjmula z něj koláče, které se samozřejmě okamžitě rozpadly. Zeptal jsem se babičky, jak na to reagovala. Opáčila, že děti honila po kuchyni s dlouhými dřevěnými kleštěmi, které se normálně používají na vytahování prádla z horké vody. Nakonec se přiznala, že si sedla na židli a rozplakala se.

Později mi teta Dolly vyprávěla příběh, který osvětlil, kdy o mém dědečkovi Stewartovi slyšeli naposledy. Okresní soud ve West Ridingu nařídil Williamu Stewartovi, aby své rodině každý týden zasílal finanční podporu. Nějakou dobu peníze posílal, ale pak přestal.

Londýnská policie pak Williama vypátrala a zjistila, že vystupuje v jedné hře v divadle Elephant and Castle Theatre jižně od Temže. Když strážníci dorazili na místo, vystoupení již bylo v plném proudu. Inspicient je zavedl do zákulisí, kde se můj dědeček chystal ke vstupu na jeviště. Oznámili mu, že je zatčen a že s nimi okamžitě musí na stanici. William souhlasil, ale požádal, zda by mohl nejprve ještě jednou předstoupit před diváky a odehrát nadcházející scénu, která byla v této hře beztak jeho poslední. Jinak by to divákům zkazilo večer, řekl prý dědeček starostlivě.

Policisté Williamovu skromnému požadavku vyhověli. Dědeček vyšel na jeviště a odehrál svou scénu. Jakmile byl hotov, rychle odešel druhou stranou jeviště a okamžitě vzal nohy na ramena. Podle babičky ho už nikdo nikdy neviděl ani o něm neslyšel. Později se dozvěděla, že odcestoval do Ameriky, kde pokračoval v herecké kariéře.

Do Spojených států jsem se poprvé podíval v prvních týdnech roku 1962 na závěr světového turné s divadelní společností Old Vic. Když se zamyslím nad naším věkem a životními událostmi, nemohu zcela vyloučit, že dědeček William a jeho vnuk Patrick stáli na americké půdě v jednu a tu samou chvíli.

Babička mi nikdy přímo nevysvětlila, proč mě tehdy do Blackpoolu pozvala. Předpokládám, že chtěla, abych věděl, že moje vášeň pro divadlo je v rodině. Je možné, že navzdory jejich odloučení byla na svého manžela stále svým způsobem hrdá a chovala k němu lásku. Načasování jejího pozvání se však ukázalo být příznačné. Někdy v průběhu onoho světového turné jsem dostal dopis od maminky, ve kterém mi sdělovala, že babička Stewartová zemřela. Náš památný rozhovor se stal poslední vzpomínkou, kterou na ni mám.

Vzpomínám si, jak jsem se po obdržení té smutné zprávy vydal na dlouhou procházku. Přemýšlel jsem o životě, který jsem vedl tisíce kilometrů od domova, a o životě, který žila Mary Stewartová. Zнала jen šedivé severoanglické ulice a někdy, na hodinu nebo dvě, se zašla podívat na blackpoolskou promenádu. Obzory mé matky nebyly o moc širší. Nikdy nevyjela za hranice Anglie a i ze své rodné země toho viděla jen velmi málo. Rodiče se jednou vypravili do Stratfordu nad Avonou, aby mě viděli hrát v Shakespearově hře. Jinak se máma nikam moc nepodívala, snad ještě

s výjimkou toho, že se svou sestrou – mojí tetou Annie – zavítala na mé představení, které se po nějakou dobu hrálo každé sobotní odpoledne v manchesterském Library Theatre. Byla to moderní hra se spoustou nadávek, přičemž většinu z nich pronášela právě moje postava. Po jedné z mých tirád se na jevišti rozhostilo dlouhé ticho, které přerušil nezaměnitelný hlas mé tety sedící v hledišti: „Proboha! To nemůže být náš Patrick!“

Severoangličané – alespoň ti z mé rodiny – neměli ambice dobývat svět. Když mi bylo asi deset let, mým nejdivočejším snem bylo stát se řidičem kamionu. V Mirfieldu šla většina chlapců ze školy rovnou do těžkého průmyslu nebo do uhelných dolů. Dívky zase obvykle našly uplatnění v tkalcovnách. A hrstka mých vrstevníků skončila v polepšovně a o pár let později nevyhnutelně ve vězení.

Během našich letních výletů na pobřeží Severního moře jsme jezdili i po dálnici A1, což je hlavní komunikace z Londýna do Edinburghu. Často jsme se na cestě zastavovali na pití a zmrzlinu. Vždycky mě bavilo jen tak stát na parkovišti a pozorovat, jak kolem projíždějí auta. Ale spíše než auta mě fascinovaly nákladáky.

Stejně tak jsem miloval vlaky, zejména lokomotivy. Slyšeli jste někdy pojem „trainspotting“? Posedlost vlaky a „lovením“ lokomotiv. Já byl vášnivý fanda železniční dopravy. S kamarádem Bryanem jsme často postávali u železničního náspu v Mirfieldu a čekali. Většina lokomotiv měla na zaoblených čelních štítech nad hlavním hnacím kolem čísla, ale na některých byla i *jména*,

což bylo obzvlášť zajímavé. Dole na trati, nedaleko od našeho místa, se nacházela malá lávka, kde si vytyčili pozorovatelnu další kamarádi. To znamenalo, že často viděli přijíždějící lokomotivu dříve než my. A když jsme je slyšeli volat „Tahle má jméno!“, byli jsme radostí bez sebe.

Obvykle se blížila lokomotiva, kterou jsme viděli už mnohokrát. Ale když tomu tak nebylo, začali jsme nadšeně pokřikovat, protože jsme věděli, že jde o něco výjimečného. Živě si vzpomínám na den, kdy se naše radostné povykování vystupňovalo v naprostou hysterii. S otevřenou pusou a vyvalenýma očima jsme sledovali, jak se kolem nás za ohlušujícího burácení řítí lokomotiva *Sir Nigel Gresley* a z komína se jí valí oblak bílého dýmu. O této lokomotivě jsem jen četl v knihách a nikdy mě nenapadlo, že ji *uvidím* na vlastní oči. Nezapomenutelný okamžik.

Ještě vám prozradím jednu příhodu s vlaky. Když mi bylo jedenáct, náš kostelní sbor byl pozván na večerní liturgii v kostele, který se nachází u kruhového objezdu na konci londýnského mostu Waterloo. Bylo to v roce 1951 během Festivalu Británie, což byla jakási světová výstava oslavující úspěchy naší země, jejímž cílem bylo pozvednout morálku národa po druhé světové válce. V Londýně jsem předtím nikdy nebyl a cestovali jsme tam vlakem, což byla oproti pouhému sledování lokomotiv docela velká změna. Strávili jsme tam jen dvě noci, ale stihli jsme navštívit všechny slavné památky a samozřejmě i futuristické atrakce samotného festivalu, tedy modernistickou výstavní budovu Dome of Discovery a futuristickou vertikální konstrukci Skylon.

Když jsem se vrátil domů, první, na co se mě máma zeptala, bylo: „Co se ti tam líbilo nejvíc, Patricku?“ A já nadšeně opáčil: „Mami, sáhl jsem si na *Mallarda*!“

Matka takovou odpověď nečekala a tvářila se zmateně. Trevor, který byl ve sboru se mnou a také byl na výletě v Londýně, jí vysvětlil: „Mami, on je úplně posedlý. *Mallard* je lokomotiva.“ Musím souhlasit, že obě Trevorova tvrzení byla správná. ALE: lokomotiva *Mallard* v té době držela světový rychlostní rekord pro parní lokomotivy – 126 mil za hodinu. Dosáhla ho v našem kraji, na trati severně od Yorku. Když náš vlak dorazil na nádraží King's Cross, *Mallard* stál na druhé straně nástupiště. Právě přijel z Edinburghu.

Někteří z nás kolem lokomotivy prošli bez povšimnutí, ale já jsem se zastavil a s úctou hleděl na jméno vyryté na jejím parním kotli: MALLARD. Přestože na mě Trevor volal z další části nástupiště, v žádném případě jsem nehodlal tuto chvíli promarnit. Stoupl jsem si na špičky, naklonil se přes okraj nástupiště, natáhl ruku a... dotkl jsem se bočního štítu se jménem. Bylo to jen tak tak. Ano, bylo to riskantní, mohl jsem spadnout do kolejiště, ale to se naštěstí nestalo. Podařilo se mi dotknout se *Mallarda*.

Tato vzpomínka je pro mě stejně výjimečná, jako když mě po jednom představení v Los Angeles navštívil v zákulisí Kirk Douglas. Patří k vrcholům mého života, ale také odráží kontext, v němž jsem vyrůstal: nákladáky a lokomotivy jsem zkrátka miloval.

Bylo mi pět let, když skončila druhá světová válka a otce konečně demobilizovali a oficiálně byl propuštěn z armády. Moje dětství už nikdy nebylo stejné.

Abych byl k otci spravedlivý, návrat do civilního života pro něj byl velmi těžký. Byl praporčíkem u výsadkového pluku, hvězdou mezi poddůstojníky. Ale v Mirfieldu byl nikdo. Uznávalo ho snad jen pár dalších bývalých vojáků, kteří pod ním sloužili.

Můj bratr Geoffrey mi později řekl, že otcovy pochmurné nálady měly ještě jeden důvod. Než táta odešel z armády, sešel se se svým velícím důstojníkem, jistým plukovníkem, který se ho vyptával na jeho plány v civilním životě. Otec neměl žádné konkrétní plány. Onen plukovník se ho pak zeptal, zda někdy slyšel o hotelu Dorchester v Londýně. Vysvětlil mu, že Dorchester je luxusní pěťhvězdičkový hotel a že tam mají volné místo pomocného vrátného. Lákavý aspekt této nabídky spočíval v tom, že hlavní vrátný se chystal za pár let odejít do důchodu, a pokud by si můj otec vedl dobře, mohl by nastoupit na jeho místo. Plat nebyl příliš vysoký, ale spropitné bylo více než slušné, a pokud by se stal hlavním vrátným, mohl by také bydlet přímo v hotelu. Plukovník se navíc zmínil, že by v hotelu mohli najít práci i pro paní Stewartovou, pokud by měla zájem.

Otec byl z nabídky práce nadšený, plukovníkovi poděkoval, ale řekl mu, že se chce nejprve poradit s manželkou. Jakmile se však o novinku podělil doma, maminka jeho nápad okamžitě zavrhla. Vyhlídky na lepší ubytování a více peněz ji nezajímaly. Chtěla zkrátka zůstat v Mirfieldu a tím to bylo vyřešeno.

Hodně jsem o jejím rozhodnutí přemýšlel a mám pocit, že se bála opustit bezpečí jediného domova, který znala. Ale nejpravivějším aspektem tohoto příběhu je, že otec neprotestoval a pracovní nabídku odmítl. Posledních pět let žil sám a dařilo se mu skvěle. V Londýně by měl zajištěnou slibnou budoucnost. Určitě by se dokázal domluvit na tom, že by v hlavním městě žil

sám a rodině by na sever posílal peníze. Místo toho se ale rozhodl zůstat v Mirfieldu, kde měl naprosto nejisté vyhlídky.

Na Camm Lane tak celých pět let žily jen dvě děti s milující matkou; přes ulici pak bydleli teta a strýc. Nepamatuji si přesně, kdy se atmosféra u nás doma začala měnit. Nad dopady násilí, strachu, studu a viny, které jsem zažil jako dítě, jsem začal intenzivněji přemýšlet koncem osmdesátých let a až po desetiletích jsem se s nimi dokázal vyrovnat. Prvním a nejdůležitějším krokem bylo přiznat si, že se tyto věci vůbec staly. Přesto jsem nikdy nedospěl k tomu, abych mohl říci: „Bylo to té sobotní noci toho měsíce toho roku.“ To je stále ukryté hluboko v mém nitru. Vím jen, že když mi bylo pět, byl jsem opravdu šťastný. A když mi bylo sedm, už jsem nebyl.

KAPITOLA 2

JEDNOHO DNE SE NA dolním poli stalo něco, co mnou otřásl. S několika kamarády jsme hráli fotbal, když jsem si všiml veverky, která lezla po stromě. Všichni jsme se s překvapením zastavili a udiveně toho tvorečka pozorovali, protože vidět veverku u nás bylo neobvyklé. Najednou k nám přišel jeden starší hoch a zeptal se, na co se díváme. Ukázali jsme na veverku ve větvích. Vtom jsem si všiml, že ten chlapec má u sebe vzduchovku, kterou zvedl a zamířil. Ještě jsem stihl zakřičet, aby toho nechal, ale už bylo pozdě – zmáčkl spoušť. Veverka začala sklouzávat po kmeni stromu a drápky se snažila zachytit kůry, aby zpomalila svůj pád. Neudržela se však. Navzdory svému úsilí se dál smýkala po kmeni dolů, až s jemným žuchnutím dopadla do trávy a zůstala nehybně ležet.

Otočil jsem se a zběsile utíkal pryč, přes zed' a po Camm Lane až domů. Rozrazil jsem dveře a uviděl maminku, která se právě vrátila z práce. Když mě spatřila, ve tváři se jí objevil ustaraný výraz. Objal jsem ji kolem ramen a hlasitě se rozplakal. Když jsem se trochu uklidnil, řekl jsem jí, co se stalo. Bylo to poprvé, co jsem viděl umírat živého tvora. Máma se mě snažila utěšit a utírala mi slzy, které mi kanuly z očí.

Ale jako kluk jsem nebyl žádná měkkota. Nemohl jsem si to dovolit. Tam, kde jsem žil, platilo, že když jste projevíli slabost, stali jste se terčem šikany. Tím, kdo šikanoval, jsem občas byl

i *já*, čehož je mi dodnes líto. Ve třídě jsme měli spolužáka se zdeformovanou rukou, která vypadala spíš jako taková změť kůže a kostí s drobnými pahýly místo prstů, a to jen třemi. Jen pro naše obveselení jsme ho pod pohrůžkou násilí nutili tou rukou mlátit o zeď, dokud mu nezačala krváčet. Když to udělal a my se dostatečně pobavili, srazili jsme ho na dlažbu a se smíchem utekli. Teď se za to hluboce stydím.

Ten traumatický incident s veverkou ve mně však probudil moji empatictější stránku. Když o tom teď přemýšlím, nerozplakala mě smrt veverky jako taková, ale to, jak zoufale se snažila udržet na tom stromě. Vnímál jsem strach, který to nebohé zvíře prožívalo, a to mě vyděsilo. Věřím, že právě tato schopnost vcítit se do emocí druhých mě nakonec přivedla k herectví.

Tato empatie se brzy projevila v souvislosti s mou matkou, která mě uklidňovala po otřesném zážitku s veverkou. Na otcův návrat domů nemám konkrétní vzpomínku, ale najednou byl s námi v Camm Lane č. 17 a mně i mému bratru Trevorovi bylo jasné, že tam není rád.

Najít dobrou práci po odchodu z armády, kde se těšil nesmírnému respektu a měl velkou zodpovědnost, pro něj bylo těžké. V podstatě se stal námezdním dělníkem: hloubil příkopy, míchal cement, vykládal nákladáky. Místo aby rozkazy vydával, musel je plnit. Později pracoval jako lakýrník ve velké chemičce Imperial Chemical Industries, která se nacházela na Leeds Road v nedalekém Huddersfieldu. Jsem přesvědčen, že výpary, které

tam vdechoval, měly negativní dopad na jeho zdraví. Měl už tak oslabené plíce, protože v Indii dvakrát prodělal malárii. A když přišel z práce domů, páchl tak strašně, že si musel okamžitě svléknout montérky.

Na rozdíl od mého otce byla matka na svou práci ve tkalcovně velmi hrdá. Navštívil jsem ji tam jen jednou a vzpomínám si, jak mi vadilo hlasité řinčení strojů a zápach barev a výparů. Viděl jsem však, jak šťastně se tam cítila. Nosila dlouhý šedý bavlněný kabát a sepnuté vlasy zahalené do látky připomínající turban. Nešlo přitom jen o radost z poctivě odvedené práce, ale také o přátelství a společnost kolegyň. Tento pocit sounáležitosti v zaměstnání můj otec po odchodu z armády už nikdy nepoznal.

Otec mě uhodil jen jednou. Nebolelo to, ale bylo to dost ponižující na to, aby mi to navždy utkvělo v paměti. Stalo se to krátce poté, co odešel z armády, během rodinného výletu do Blackpoolu. Procházeli jsme se po promenádě, když otec uviděl obchod s ovocem a zeleninou. Řekl nám: „Potřebuju si tam pro něco skočit, ale vy pokračujte dál. Doženu vás.“ O chvíli později se k nám vrátil s rukama za zády a řekl mi: „Patricku, zavři oči a natáhni ruce.“

Poslechl jsem. To, co jsem cítil v rukou, mi přišlo na omak nezvyklé, trochu ochmýřené a podivně měkké, skoro jako malé zvířátko. Polekaně jsem ruce stáhl a předmět spadl na zem. Otevřel jsem oči. Bylo to něco, co jsem nikdy předtím neviděl: broskev. Jenže teď ležela rozprsknutá na chodníku.

Otec sloužil v teplých krajích a dobře věděl, jak chutná čerstvá broskev. Kdyby se tento okamžik vyvíjel podle něj, zvědavě bych si ten kus ovoce prohlížel a zeptal bych se ho: „Tati, co to je?“ A on by opáčil: „No přece broskev, Patricku. Dobrou chuť!“ Pak

bych se do ní zakousl a vychutnával bych si každé sousto. Přesně na tohle se těšil. Ale já jsem to podělal.

Otec se velmi rozzlobil a otevřenou dlaní mi uštědřil silný políček do hlavy. Stalo se to uprostřed rušné promenády a spousta lidí to viděla. Nikdo nic neřekl, ačkoli pár lidí na otce vrhlo nesouhlasný pohled. Fyzicky jsem byl v pořádku, ale cítil jsem se nesmírně trapně – nejen proto, že jsem svého otce zklamal, ale také proto, že jsem byl středem pozornosti všech těch cizích lidí.

Život s tátou ale nebyl tak špatný. Uměl být veselý a zábavný, zejména když mi vyprávěl historky o skocích z letadla a o vojenské službě v Indii. Brával mě s sebou na oslavy Dne válečných veteránů, které se konaly v městském parku. Vždy se na ně vydal v saku, bílé košili a kravatě s motivy jeho pluku a dával na odiv svá vojenská vyznamenání, kterých měl asi osm. Vždy jsem si vážil okamžiků, kdy mi dovolil vzít si je do ruky. Na jedné ze stužek byl připnutý malý bronzový dubový list. Táta ho prý dostal za to, že ho „zmínili v depeších“, což znamenalo, že ho jeho velící důstojník v hlášení po akci za něco pochválil.

V červenci roku 1945, týden před mými pátými narozeninami, se ve Velké Británii konaly první poválečné volby, v nichž zvítězil šéf labouristů Clement Attlee, jenž tak ve funkci premiéra vystřídal Winstona Churchilla. Táta celý život podporoval labouristy. Jednou šel hlasovat v komunálních volbách a vzal mě s sebou. Volební místnost se shodou okolností nacházela v budově Lee Green Infants School, která byla místem mého raného vzdělávání. Otec mi dal zvláštní úkol: zatímco šel dovnitř volit, já jsem měl pochodovat před školou s transparentem, který vlastnoručně vyrobil z kartonové cedule a násady od starého koštěte. Na transparentu stálo heslo „VOLTE PALLINGA – LABOURISTY“.

Palling byl v tehdejších komunálkách otcovým favoritem. Večer předtím mě táta naučil slova, která jsem měl při pochodování s transparentem hlasitě skandovat: „Volte, volte, volte Pallinga / Lepší kandidát není / Palling je naše jasná volba / Tvrdá práce bez planých slibů“. Ačkoli mi ta slova dnes připadají poněkud paradoxní, tehdy mi to dávalo naprostý smysl.

Poslušně jsem pochodoval a skandoval s cedulí vysoko nad hlavou. Zničehonic jsem se ocitl tváří v tvář našťavanému policistovi, který mi zastoupil cestu. „Co tady sakra děláš?“ zakřičel na mě a pokusil se zmocnit násady od koštěte. Já však ucukl a řekl mu: „Tohle mi nemůžete vzít, to mi vyrobil táta!“

„Ty spratku, já ti dám za vyučenou!“ odvětil a napřáhl ruku, aby mě uhodil, jak to tehdy policisté beztrešně dělávali. V tu chvíli vyšel ze školy můj otec. Pro tuto příležitost se oblékl do své uniformy praporčíka, v níž vypadal naprosto skvěle. Policista ruku okamžitě stáhl a jen rozzlobeně zašeptal: „Dávej si bacha, zmetku.“ Pak mě pustil a otci uctivě zasalutoval.

O mnoho let později, krátce po otcově smrti, jsem popíjel v mirfieldské hospodě Plough. Přistoupil ke mně jakýsi neznámý stařík a zeptal se, jestli mě může pozvat na skleničku. Vysvětlil mi: „Znal jsem vašeho otce, vím, že nedávno zemřel. Sloužil jsem s ním za války. Byl to výjimečný muž, velmi vážený, nikdo si k němu nic nedovolil. Řeknu vám, že když vešel na cvičiště, i ptáci na stromech přestali zpívat.“

Vzpomínky na armádu poskytovaly otci určitou útěchu a vyvolávaly v něm nostalgické pocity, ale nevedly ke spokojenému životu po ukončení služby. Stal se z něj takzvaný „víkendový alkoholik“. Během pracovního dne se nedotkl ani kapky alkoholu a večery od pondělí do čtvrtka u nás doma byly relativně normální. Od pátku do neděle jsme se však před ním museli mít na pozoru.

Po koupeli a oholení zátylku, s nímž jsem mu pomáhal, se vydal do hospody nebo dělnického klubu. Tam s kamarády vzpomínal na staré časy a hrál kulečník, šipky nebo domino. A obvykle se hodně opil. Jeho neřestí bylo pivo, tvrdý alkohol neměl rád. Pivo však bohatě stačilo k tomu, aby se proměnil ve velmi krutého člověka.

Než se otec v noci vrátil domů, už jsme s Trevorem leželi v posteli, ale nikdy jsme nespali. Místo toho jsme bedlivě poslouchali, jestli už nejde. Když se blížil k domu, často si zpíval. Pokud to byla nějaká romantická balada, jako třeba „I'll Take You Home Again, Kathleen“, bylo to dobré znamení: věděli jsme, že má sentimentální náladu a zbytek večera bude klidný. Ale pokud si zpíval vojenskou píseň, bylo to neklamné znamení, že má špatnou náladu a bude agresivní. Občas se porval i v hospodě – přinejmenším jedna ho kvůli jeho chování nadobro vykážala.

Máma na něj vždycky čekala, což byl chytrý tah. Kdyby při jeho příchodu spala, znamenalo by to okamžitý problém. Protože zůstala vzhůru, mohla se alespoň pokusit neutralizovat jeho hněv šálkem čaje a něčím k jídlu. Byly však noci, kdy jeho vztek nedokázalo uklidnit nic. Ke konfliktu si vymýšlel triviální důvody: něco na kredenci nebylo na svém místě, židle se nacházela jinde než obvykle nebo mu nechutnalo jídlo. Matka nikdy nebyla moc

dobrá kuchařka, ale o to nešlo. Otec byl nespokojený se svým životem a pivo jeho frustraci jen umocňovalo. A on si to všechno vybíjel na mamince.

Často šlo o slovní urážky, což bylo samo o sobě dost zlé. Ale když to matka už nemohla vydržet a něco mu odsekla, došlo na fyzické násilí. S Trevorem jsme měli systém, jak tyto vypjaté situace monitorovat. Tiše jsme sestoupili po schodech a usadili se za dveřmi do obývacího pokoje. Samotné schody byly mimochodem z chladného, holého kamene. Vzpomínám si, že otec jednou Trevora za nějaký prohrěšek potrestal tím, že mu nakázal navrtat do nich díry, aby se na ně mohly nainstalovat schodišťové stupně. Ovšem ne nějakou elektrickou vrtačkou, ale ručně, což znamenalo měsíce zdlouhavé a namáhavé práce.

Seděli jsme s Trevorem na schodech, drželi se jeden druhého a připravovali se na ten strašlivý zvuk, kterého jsme se obávali: jak táta bije mámu. Někdy to bylo otevřenou dlaní, jindy sevřenou pěstí. Vždycky mířil na hlavu.

Tyto vzpomínky jsou pro mě stále šokující. Jak se někdo mohl takto chovat zrovna k mé mámě? A jak se mohl tohoto násilí dopouštět právě můj táta? V té době jsem k němu choval silnou nenávist. Přál jsem si, aby s námi nežil. Chtěl jsem, aby byl pryč. Někdy jsem dokonce doufal, že se jednoho dne probudím a zjistím, že zemřel.

S přibývajícímí traumatizujícími večery jsme se naučili násilnosti předvídat a stali se matčinými ochránci. Když jsme věděli, že táta zase brzy vybuchne vzteky, vtrhli jsme do obývacího pokoje a křičeli: „Nebij mámu! Nech ji být!“ Trevor se obvykle postavil přímo mezi rodiče – někdy právě ve chvíli, kdy otec zvedl pěst a chystal se udeřit.

Během jednoho takového incidentu se stala zvláštní věc. Táta dal napřaženou ruku pomalu dolů, jako by se nad ním zlomilo kouzlo. Pak se odvrátil a začal si tiše a rozvážně sundávat oblečení. Svlekl si kalhoty, úhledně je složil podél záhybů a opatrně zavěsil na kovové ramínko. Na řadě bylo sako, které pečlivě urovňoval a dal do skříně. Jako by sám na sobě uplatňoval vojenskou disciplínu, aby napravit své počínání. Já jsem mezitím objímal plačící maminku.

Když Trevor v osmnácti letech vstoupil do Královského letectva, nepochybně proto, aby byl co nejdál od našeho otce, stal jsem se jediným matčíným ochráncem. Trevor s námi – naštěstí pro mě – stále ještě žil, když došlo k nejhoršímu násilnému incidentu. Táta mámu udeřil pěstí do hlavy tak silně, že upadla na zem. Když jsme s Trevorem vtrhli dovnitř, silně krvácela a byla sotva při vědomí. Trevor běžel vedle k Dixonovým pro pomoc a Lizzie Dixonová pak spěchala k sousedce, která doma měla telefon. Přivolali záchranku a zřejmě i policii, protože brzy nato k nám dorazil strážník.

Táta si jako vždycky začal pomalu skládat oblečení, zatímco ho policista nedůvěřivě pozoroval. Brzy jsem však pochopil, že nebyl na naší straně. Zatímco zdravotníci mámě ošetřovali zranění, policista s ní mluvil, jako by problémem byla *ona*, nikoli můj otec. „Paní Stewartová, musela jste ho něčím vyprovokovat. Na hádku jsou přece potřeba dva,“ namítal. Otec nikdy nečelil žádnému obvinění, což bylo odrazem doby, kdy domácí násilí ještě nebylo považováno za závažný společenský problém.

Na tomto místě musím vzdát hold Lizzie Dixonové. Ano, byla to ta dáma, která mi pořádně vyčínila, když mě přistihla s dívkou v protileteckém krytu, ale především to byla silná, zásadová

a empatická žena. Paní Dixonová stejně jako maminka pracovala v textilce a dobře věděla, jak těžké bylo vyjít s penězi. Obzvlášť ji rozčilovalo, jak můj otec utrácí za pití. Pivo sice bylo levné, sklenice vyšla snad jen na jeden šilink, ale pořád to byly výdaje, které jsme si zkrátka nemohli dovolit.

Co paní Dixonovou skutečně rozzuřilo, bylo fyzické týrání, jehož se stala přímým svědkem. Naše domovy oddělovala jen poměrně tenká zeď. Paní Dixonová tak jedné noci zaslechla, jak můj otec znovu vyvolává konflikt. Vtrhla k nám domů právě ve chvíli, kdy se otec chystal mámu uhodit. Paní Dixonová, rázná a respekt vzbuzující žena, si vyhrnula rukávy a vzdorovitě otci přiložila pěst k obličejí. Klidným, ale pevným hlasem mu řekla: „No tak, Alfe Stewarte, jen si na mě něco zkus. Uvidíme, co se stane.“ Táta na ni jen zíral a pak se odporoučel na dvůr. Paní Dixonová mámě dala ruku kolem ramen a snažila se ji uklidnit: „Gladys, až příště zase něco zkusí, dej mi vědět. Dobrou noc, drahá.“

Navzdory domácímu násilí rodiče zůstali spolu. Postupem času otcovy násilnické sklony odezněly a fyzické týrání ustalo. Možná na to mělo vliv i to, že jsem vyrostl v silného a na svůj věk velkého kluka. A také jsem vynikal v boxu, jemuž jsem se v pubertě věnoval. Boxoval jsem sice jen rok, ale nikdy jsem neprohrál jediný zápas. Můj otec zase boxoval, když sloužil v Indii. Myslím si, že část mého já chtěla být navzdory všemu špatnému tak trochu jako on. Ve svém posledním zápase jsem se střetl se svým kamarádem Fredem, jenž byl ještě větší než já, ale stejně zkušený. Podařilo

se mi zasadit mu silný úder pravačkou. Z nosu mu okamžitě vytryskla krev, která potřísnila nejen nás dva, ale i podlahu ringu. Rozhodčí Fredovi nos prohlédl a došel k závěru, že není zlomený. Pak zápas okamžitě ukončil.

K velkému zklamání mého tělocvikáře, který ve mně viděl velký potenciál, jsem už do ringu nikdy nenastoupil. Myslím, že pohled na krev prolitou během onoho zápasu mi až příliš živě připomínal násilnosti, jichž jsem byl svědkem doma.

Později toho dne chtěl táta vědět, jak jsem si v zápase vedl. Vysvětlil jsem mu, že ho rozhodčí zastavil kvůli krvácejícímu Fredovi a že s boxováním končím. Prostě a jednoduše. Jeho reakce mě překvapila. S laskavým výrazem mi položil ruku na rameno, což dělal jen zřídkka. A i když nic neřekl, bylo zřejmé, že mé rozhodnutí nejenže pochopil, ale také akceptoval.

Při vzpomínce na tyto časy mě přepadá melancholie. Ne snad kvůli tomu, že jsem přestal boxovat, ale protože si uvědomuji, že mezi mnou a tátou šlo o vzácný okamžik upřímné komunikace, a já lituji, že takových nebylo víc. V letech, která předcházela jeho smrti v roce 1980, byly chvíle, kdy jsme spolu mohli mluvit otevřeně jako muž s mužem, ale já jsem jich nikdy nevyužil. Byl by takovým rozhovorům otevřený? To už se nikdy nedozvím.

Trvalo mi desítky let, než jsem se vyrovnal se svými pocity vůči otci. Teprve po šedesátce jsem dokázal otevřeně hovořit o tom, čeho jsem byl v dětství svědkem a co jsem musel snášet. A když se to konečně stalo, využil jsem svého postavení ke zvýšení povědomí o domácím násilí a k finanční podpoře britské charitativní organizace Refuge, která pomáhá týraným ženám a dětem.

Od svého otce jsem ani jednou neslyšel slova „mám tě rád“, a to ani jen tak mimoděk při loučení nebo během telefonátu.

Přemýšlím o tom teď, protože jsem s Michaelem Dornem, který hraje klingonského důstojníka Worfa, nedávno v médiích propagoval seriál *Picard*, poslední přírůstek do rodiny *Star Treku*. Michael měří přes metr devadesát a je svalnatý, ale ve skutečnosti je velmi milý a zábavný – pravý opak své mlčenlivé, bojovné postavy. Jsme dobří přátelé už více než pětatřicet let. Na konci našich rozhovorů jsem ho objal a řekl mu: „Michaele, mám tě rád.“ Na to mi odpověděl: „A já mám rád *tebe*, Patricku.“

Tuto frázi nepoužívám lehkovážně, ale v tomto případě mi to přišlo naprosto přirozené. A tak to bylo i s mojí mámou: vždycky jsem jí říkal, že ji mám rád. Ale v poválečné Anglii si muži takové city vzájemně nevyjadřovali. A pokud šlo o mého otce, slovo „láska“ možná stejně nebylo tím správným výrazem pro popis našeho vztahu.

Člověk nemusel být vystudovaný psycholog, aby pochopil, jak moc bylo herectví přitažlivé pro někoho, kdo vyrůstal v tak problémové rodině jako já. Jeviště se mi stalo bezpečným prostorem, útočištěm před skutečným životem, kde jsem mohl uniknout realitě a stát se někým jiným, někde jinde, v jiném čase.

Ale než jsem o takovém povolání vůbec začal snít, byl jsem jen chudý anglický kluk, který miloval hudbu a filmy, zejména z Ameriky. Můj táta rád poslouchal v rádiu boxerské zápasy, které se často konaly ve slavné Madison Square Garden. Trevor a já jsme leželi v posteli a poslouchali tato utkání přes malý reproduktor napojený na rádio v přízemí. Můj oblíbený americký

boxer byl Joe Louis a britský zase Bruce Woodcock. A my, bratři Stewartovi, jsme si pak hráli na boxery i komentátory.

Každé sobotní ráno jsme s Trevorem poslouchali hudební pořad stanice BBC s názvem *Children's Choice*. Dávali ho pět minut po deváté, vždycky po zprávách. Ve všední dny se vysílal obdobný pořad s názvem *Housewives' Choice*, který hrál písně na přání posluchaček. Ženy v domácnosti měly svůj pořad pět dní v týdnu, ale my děti jen jeden. Doma jsme neměli gramofon, takže jsme si s Trevorem nemohli pouštět hudbu podle vlastního výběru. Milovali jsme ta sobotní rána, kdy jsme zůstávali v pyžamech a po snídani jsme utíkali nahoru do pokoje, abychom poslouchali přes náš malý reproduktor.

Children's Choice byl pořad s poměrně omezeným repertoárem a spousta písní se hrála pořád dokola, takže jsme je s Trevorem znali nazpaměť. Obzvlášť rádi jsme měli kovbojské písně, které vykreslovaly obraz amerického Divokého západu jako toho nejromantičtějšího a nejzábavnějšího místa na světě. „I'm an Old Cowhand (From the Rio Grande)“, „Streets of Laredo“, „(Ghost) Riders in the Sky“ nebo „Whoopie Ti Yi Yo“ – to jsou písně, které dodnes dokážu zazpívat zpaměti.

K *filmům* mě však přivedla matka. Ráda chodila do kina, což byl pro lidi z naší společenské vrstvy ještě dosažitelný luxus. V Mirfieldu byla dvě kina, Vale a Regal Pavilion, obě jen dvacet minut chůze od našeho domu. V nedalekém Dewsbury pak bylo kin pět a v Huddersfieldu tři, stačilo jen sednout na autobus.

Když jsme ale šli s mámou poprvé společně do kina, byla to katastrofa. Pamatuji si, že jsme vyrazili na film s názvem *Ruka*, ačkoli se oficiálně se jmenoval *Příšera s pěti prsty*. I ten první název, byť zdánlivě neškodný, nás měl varovat, o jaký druh filmu půjde, ale matka nad ním moc nepřemýšlela. A tak mě s radostí vzala do kina na snímek, z něhož se vyklubal horor s Peterem Lorrem. Ten hrál muže, jehož pronásleduje ruka, kterou někdo někomu usekl a která začala žít vlastním životem. Za doprovodu strašidelné hudby se pohybovala po okolí a škrtila lidi. Já i máma jsme se tak báli, že jsme odešli ještě před koncem filmu.

Navzdory tomuto děsivému zážitku jsme spolu do kina chodili dál: na filmy Walta Disneyho, muzikály s Doris Dayovou nebo westerny s Randolphem Scottem. Tyto americké filmy mi ukázaly, jak se žije mimo můj malý kout Anglie, i když šlo o pohled velmi idealizovaný. Obdivoval jsem rozlehlé, zářivě zelené trávníky vedoucí k silnicím, tak odlišné od našich dvorů plných škváry. Zoufale jsem toužil být jedním z těch poslíčků, kteří jezdí na kole po chodnících a rozhazují noviny z brašny na příjezdové cesty, na nichž stojí zaparkovaná nová a nablýskaná americká auta.

Už jenom ta auta byla pro budoucího automobilového nadšence, jako jsem já, naprosto fascinující. Moji rodiče se nikdy nenaučili řídit, natož aby nějaký vůz vlastnili. V naší ulici měla auto jen jedna rodina, a to úžasného čtyřmístného jaguara z třicátých let. Jezdila s ním matka té rodiny. Její manžel zastával nějakou důležitou funkci a ona provozovala vlastní kadeřnictví s názvem *Maison Valerie*. Věděl jsem, že to auto je velké a prostorné. Sice jsem v něm nikdy nejel, ale jednou jsem se na jeho zadním sedadle tulil s Valerií, krásnou dcerou majitelky kadeřnictví.

Jak rostl můj zájem o kinematografii, začal jsem chodit na filmy sám, a to opakovaně. V té době to byl jediný způsob, jak se skutečně seznámit se snímkem, který se vám líbil. A abych si to mohl dovolit, bral jsem tu a tam drobné kšeftíky. Nestydl jsem se zaklepat na dveře sousedů a zeptat se, jestli někdo nepotřebuje něco zařídit nebo s něčím pomoci. O prázdninách, kdy bylo víc času, jsem si dokonce vymyslel vlastní ranou verzi Uber Eats, tedy rozvozu jídla. Každý pátek ráno jsem od sousedů vybíral objednávky na rybu s hranolky. Později během dne jsem se vydal do bistra, postavil se do fronty a čekal – často ke zděšení ostatních, prostě jsem měl vždycky spoustu objednávek. Po vyzvednutí jsem jídlo rozvážel do jednotlivých domácností a za tuto službu jsem vybíral mírný poplatek.

Jeden z filmů, který jsem viděl opakovaně, se jmenoval *V přístavu*. Do kin byl uveden, když mi bylo čtrnáct, a poprvé jsem ho viděl sám o jednom pondělním večeru. S kamarády jsme měli systém, jak se dostat dovnitř i bez doprovodu rodičů: někoho jsme si vyhlédli ve frontě, poprosili jsme ho, aby nám za naše peníze koupil dětskou vstupenku, a pak jsme s ním jednoduše vešli do sálu. Uvnitř jsme se pak rozdělili. Je zázrak, že nám to procházelo, aniž by se nás někdo pokusil zneužít.

Zpočátku mě poněkud zklamalo, že film *V přístavu* je černobílý, protože jsem miloval jasné a živé barvy snímků z padesátých let natáčených technologií Technicolor. Díval jsem se však dál a jsem rád, že jsem to udělal: film *V přístavu* ve mně zanechal hluboký dojem. Poprvé v životě jsem sledoval film o lidech, kteří mi připomínali mou vlastní rodinu. I když jsme nežili v Brooklynu, nepracovali jsme v docích a neměli jsme žádné nábreží, některé aspekty postav a jejich situace se mnou rezonovaly. Hrdinové

filmu žili v nuzných bytech a moc toho neměli. Snažili se vyjít s penězi, každé ráno stáli ve frontě v docích a doufali, že ten den budou mít nějakou práci.

V paměti mi po celá ta léta zůstala závěrečná slova filmu, kdy předák říká: „Tak jo, jdeme do práce.“ Marlon Brando hraje bývalého boxera, který se vypořádá s intrikami zkorumpovaného odborářského bosse v podání Lee J. Cobba. Odměnou na konci filmu je prostě to, že všichni dostanou práci a mohou si tak vydělat peníze. Tomu jsem dobře rozuměl.

Ve středu jsem se na film *V přístavu* šel podívat znovu a v pátek zase – viděl jsem ho tedy třikrát během jednoho týdne. Nemohl jsem se nabažít té slavné scény na zadním sedadle taxíku, kde si Brando stěžuje Rodu Steigerovi, který hraje jeho morálně zkaženého bratra, že „mohl být šampionem“. Nejvíce mě zasáhla část, kdy Steiger vytáhne pistoli a podá ji Brandovi; ten ji však od sebe jen odstrčí a lítostivě zavrtí hlavou. Naturalismus a emocionální hloubka tohoto okamžiku mě velmi ovlivnily. Tehdy jsem ještě nepřemýšlel jako herec ani jsem neuvažoval, že bych se jím stal, ale věděl jsem, že se dívám na něco výjimečného. Jen si představte, jak jsem se cítil, když jsem o dvacet let později ve svém prvním celovečerním filmu, thrilleru *Hennessy*, hrál se Steigerem podobnou scénu. Jen jsem to byl já, kdo na zadním sedadle auta vytáhl pistoli.

Než jsem vůbec začal pomýšlet na herectví, chodil jsem do školy Lee Green Infants School, jež se nacházela asi deset minut pěšky

od našeho domu. Zpočátku mě tam maminka vodila a také mě vyzvedávala. To však znamenalo, že se musela vzdát své práce ve tkalcovně, což byl luxus, který si naše rodina nemohla dovolit. Také jí chyběly kolegyně. Takže když mi bylo šest, začal jsem do školy i z ní chodit sám a to se mi dost líbilo.

Často jsem odcházel do školy dřív, jen abych se mohl courat po okolí. Po cestě bylo řeznictví, kde mě fascinovaly kusy masa vystavené ve výloze – zejména ty, u kterých se dalo poznat, z jaké části zvířete pocházejí.

Rád jsem si prohlížel žebra a přitom si prsty přejížděl po svých. Pak tu byla kopyta a kolínka, která se používala na vývar, spolu s ledvinami, játry a srdci. Ale nejvíc mě fascinovaly prasečí a ovčí hlavy, jejichž mrtvé oči se na mě přes výlohu dívaly.

Někdy jsem si představoval, že se mnou hlavy ve výloze mohou mluvit. Vymýšlel jsem si s nimi rozhovory a kladl jim otázky typu: *Jaké je to být prasetem? Můžeš ještě chrochtat nebo bečet?* Pak jsem sám začal napodobovat jejich zvuky, klepal na výlohu a smál se jako pomínutý. To pokaždé rozhněvalo řezníka, který na mě křičel: „Hej! Padej odtud!“

Pohled na prasečí hlavy mě neděsil, protože otec je považoval za pochoutku a matka mu ji třikrát čtyřikrát do roka koupila. Přinesla ji domů ve kbelíku a celé hodiny ji vařila nad ohněm v obrovském litinovém hrnci. Pak ji tátovi naservírovala na talíři. Otec vzal svůj velký vojenský nůž a vidličku a začal hodovat. Trevor, máma a já jsme v rámci jednoho z našich zvláštních rodinných rituálů považovali tento okamžik za signál, abychom šli na procházku a nechali tátovi při jídle soukromí. Nikdy jsem na vlastní oči neviděl, jak si kus masa z prasečí hlavy vkládá do úst, ale když jsme se z procházky vrátili, na talíři toho nikdy moc nezbyvalo.

Tento rituál měl i jeden příjemný důsledek. Když se otec zvedl od stolu, matka velkou lžící sesbírala z hrnce tuk usazený na hladině vývaru. Tuk pak přelila do čisté mísy a nechala ho ve sklepe ztuhnout. Vzniklá pomazánka, ochucená trochou soli, se skvěle hodila na toasty. Říkali jsme tomu „sádlové chlebičky“.

Ještě ohledně toastů: pořád si je rád dopřávám k snídani. Chléb musí být téměř spálený a namazaný marmeládou s nakrájenými kousky pomerančové kůry. Dnes samozřejmě používám toustovač, ale za mých dětských let to tak jednoduché nebylo. Toasty jsme si mohli udělat, jen když byl oheň. To jsem si pak ukrojil silný krajíc, našel opékač vidlici (vypadala jako trojzubec ze silného drátu) a chleba nad plameny pečlivě otáčel, aby se z obou stran rovnoměrně opekl. Pořád je to ten nejlepší toast, jaký jsem kdy měl.

Jedl jsem jako hladový voják. Na etiketu u stolu se v naší domácnosti moc nehledělo. Jediné pravidlo, které jsme s Trevorem museli dodržovat, bylo, že vše, co jsme dostali k jídlu, jsme *museli* bez remcání zkonzumovat. Toto pravidlo jsem vždy dodržoval, byť někdy ne příliš elegantně. O několik desetiletí později, když jsem měl hlavní roli v seriálu *Star Trek: Nová generace* a hrál v různých hollywoodských filmech, byli američtí kolegové mými stravovacími návyky, tak nepatřičnými pro shakespearovského herce, zaskočení. V Mirfieldu jsem sice nezůstal, ale Mirfield rozhodně zůstal ve mně...

Hned za řeznictvím stála dlouhá, vysoká kamenná zeď. Každé ráno jsem si stoupal na špičky, abych se přes ni podíval. Proč?

Protože za zdí byla široká, svažující se louka a na jejím konci „ha-ha“. To je starý výraz pro nízkou, částečně zapuštěnou kamennou zídku, která jako vertikální bariéra bránila pasoucím se dobytku k přístupu k domu a jeho okolí. O původu tohoto slova jsem se později dozvěděl od své první učitelky herectví Ruth Wynnové Owenové, která žila v domě chráněném právě tímto krajinářským prvkem. Dům, který jsem míjel cestou do školy, se nepodobal žádnému jinému v okolí. Byl velký, kamenný, měl tři podlaží a obrovskou verandu a na jeho příjezdové cestě stála drahá auta: Wolseley, Jaguar, Sunbeam-Talbot. Představoval jsem si, jak tam bydlím, protože pro jednu rodinu tam musela být spousta místa. Nevěděl jsem, kdo v tom domě žije, ale měl jsem tušení, že děti jsou někde v internátní škole.

Kousek u školy stála malá budova, kde jeden muž vyráběl a prodával sladkosti a párkrát do roka také jablka v karamelu. Právě během sezóny karamelových jablek jsem si šetřil drobné, abych si cestou ze školy mohl jedno koupit. Vždycky jsem si ho dlouho vychutnával: pomalu jsem olizoval lepkavou karamelovou polevu, dokud nebyla dostatečně tenká, abych se prokousal až k samotnému jablku, obvykle lahodnému zelenému Granny Smith.

Do školy Lee Green jsem chodil tři roky, tedy do svých osmi let. Byla to škola anglikánské církve, takže každý den začínal modlitbou, chvalozpěvem a čtením z bible. Nikdy mě nevybrali, abych předčítal před třídou. Nevím přesně proč; možná věděli, že táta byl ateista.

Vzpomínám si však na jednu příhodu, kdy jsem poprvé pocho-pil, jak lze organizované ponižování proměnit v zábavu. Učitelka nám cosi předčítala a já se nudil. Máma mi každé pondělí dávala

Vážení čtenáři, právě jste dočetli ukázkou z knihy ***Od Shakespeara k Enterprise***.
Pokud se Vám ukázka líbila, na našem webu si můžete zakoupit celou knihu.